

УДК 347.634/.637+159.99

Світлана Сергіївна Бичкова,

аспірант кафедри юридичної психології

Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТОРІН У СПРАВАХ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Відповідно до ч. 1 ст. 164 СК України рішення про позбавлення батьківських прав ухвалюється судом.

«Психологія – це стихія, яка оточує суд з усіх боків», – писав відомий російський юрист А. Е. Брусиловський [1].

Звернемо свій погляд на учасників справ про позбавлення батьківських прав, адже саме від їх дій залежить виникнення, розвиток та припинення цивільного процесу.

Як відмічається в юридичній літературі, термін «учасники справи» застосовується для позначення групи учасників процесу, юридично заінтересованих у справі, і, як наслідок, наділених комплексом процесуальних прав, що дають їм можливість впливати на рух цивільного процесу [2, с. 75]. У зв'язку з цим особи, які беруть участь у справах позовного провадження, посідають особливе місце серед інших суб'єктів цивільних процесуальних відносин, відіграють у цивільному процесі важливу роль. Процесуальна діяльність цих осіб активно впливає на весь хід процесу, від їх дій, насамперед, залежить його рух, перехід цивільного судочинства від однієї стадії до іншої, всі вони заінтересовані у розгляді цивільної справи [3, с. 114]. Крім того, застосування відповідного терміна звільняє від необхідності при формулюванні прав та обов'язків учасників цивільного процесу на різних його стадіях щоразу перелічувати їх суб'єктів [2, с. 75].

Український законодавець серед учасників справ про позбавлення батьківських прав називає сторін (позивача та відповідача) та третіх осіб (ч. 1 ст. 42 ЦПК України). Крім того, як впливає із ч. 4 ст. 42 ЦПК України, у справах позовного провадження можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Отже, хто може бути сторонами у справах про позбавлення батьківських прав?

Як визначено у ст. 165 СК України, право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають один з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Водночас, відповідачем у таких справах є обоє або один з батьків, щодо яких (якого) судом буде ухвалюватися рішення про позбавлення батьківських прав.

У процесуальному статусі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб у справах про позбавлення батьківських прав можуть брати участь заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому перебуває дитина, орган опіки та піклування та прокурор.

Слід зазначити, що позовне провадження як вид цивільного судочинства характеризується наявністю спору між сторонами – позивачем та відповідачем. Зауважимо, протиріччя між сторонами виникають до процесу, але юридичного поняття «спір про право» протиріччя набувають лише у тому випадку, якщо вони виявляються у певному порядку, встановленому законом. Таким чином, «спір про право» може бути кваліфіковано як ознаку сторін у цивільному процесі виключно за умови, що такий спір є предметом розгляду і вирішення у порядку цивільного судочинства, тобто з моменту відкриття провадження у справі. До речі, саме з цього моменту у осіб і виникає цивільний процесуальний правовий статус сторін цивільної справи. Отже, така ознака дозволяє чітко відмежувати суб'єктів матеріальних правовідносин, між якими існують допроцесуальні протиріччя, від сторін у цивільному процесі, спір між якими є предметом розгляду і вирішення у порядку цивільного судочинства.

При цьому вважаємо за доцільне акцентувати: незалежно від наявності матеріальних правовідносин спір між сторонами завжди існує об'єктивно, його існування не можна поставити під сумнів, спір – це суперечка між особами, факт наявності якої не потрібно доводити. Немає спору – немає процесу, бо перше є передумовою другого. Інша річ, що сторони через свій суб'єктивізм можуть помилятися як щодо наявності у них відповідних прав та обов'язків суб'єктів відповідних правовідносин, так і щодо самого

факту наявності відповідних правовідносин. Але спір між сторонами існує завжди, оскільки саме він є передумовою виникнення цивільного процесу, звернення до суду і набуття його учасниками відповідного цивільного процесуального правового статусу.

У справах про позбавлення батьківських прав предметом спору є наявність чи відсутність визначених законом підстав для позбавлення батьківських прав, які опосередковують невиконання батьками або одним із них своїх батьківських обов'язків.

З точки зору психології ситуація, коли сторони перебувають у протиставленні, є складною, адже відповідна взаємодія сторін виникає в конфліктній ситуації. Конфлікт загострюється на основі інциденту, коли одна зі сторін здійснює дії, що ущемляють інтереси іншої сторони. При неконструктивному конфлікті сторони, як правило, вдаються до морально засуджених методів боротьби. Таким чином, на базі початкового конфлікту надбудовується моральний конфлікт, застосовуються психотравмуючі засоби взаємодії. Виникає ситуація неадекватного морального вибору – дії, які обираються на виконання однієї соціальної норми, ведуть до порушення інших соціальних норм [4, с. 168].

У такій ситуації ефективне розв'язання конфлікту можливе лише при усвідомленні конфліктуючими сторонами ієрархії залучених в конфлікт цінностей (такими цінностями у справах про позбавлення батьківських прав є інтереси дитини).

Також слід звернути увагу на те, що дії кожної сторони можуть мати багатозначне пояснення, різні мотиви. Так, вольові дії сторони можуть бути заздалегідь добре продуманими або імпульсивними, спонтанними. Важливо, щоб сторона не потрапляла в «пастки» миттєвих обставин. У зв'язку з цим суд зобов'язаний попереджати сторони від неадекватних, необдуманих дій. Зберігаючи за особистістю свободу її волевиявлення, суд має роз'яснити сторонам наслідки відповідних процесуальних дій [4, с. 168].

Принагідно зауважити, що в цивільному процесі сторона є і суб'єктом, і джерелом доказування. Як суб'єкт доказування вона характеризується активністю або пасивністю доказування. Як джерело доказування пояснення сторони оцінюються з точки зору правдивості чи хибності.

Отже, у психологічному сенсі у справах про позбавлення батьківських прав превалює протидія інтересів позивача та відповідача і основне завдання судді полягає у врегулюванні цього протидіючого на законній підставі.

Список бібліографічних посилань

1. Брусиловский А. Е. Немые свидетели (из очерков по судебной психологии). *Право и жизнь*. 1928. № 2—4. С. 44.
2. Гражданский процессуальный кодекс Украины : науч.-практ. коммент. / Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатый, В. О. Ермолаева и др. ; отв. ред. Ю. С. Червоний. Харьков : Одиссей, 2007. 792 с.
3. Гражданский процесс : учебник / Е. А. Борисова, С. А. Иванова, Е. В. Кудрявцева и др. ; под ред. М. К. Треушникова. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Городец, 2006. 784 с.
4. Еникеев М. И. Юридическая психология : учебник. СПб., 2004. 223 с.

Одержано 23.04.2020

УДК 347.45/47:347.119.11](477)

Едуард Миколайович Бондарєв,

*здобувач Харківського національного
університету в внутрішніх справах*

ПОНЯТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ АКЦІОНЕРНОГО ДОГОВОРУ

Курс євроінтеграції України зумовив необхідність адаптації внутрішнього законодавства, і перш за все, рекодифікації цивільного. У зв'язку з цим виникає необхідність перегляду юридичних знань про поняття, основні категорії та правові конструкції цивілістики. Однією з таких категорій є відповідальність акціонерів за акціонерним договором.

У першій половині 2017 року Закон України «Про акціонерні товариства» було доповнено ст. 26¹ «Договір між акціонерами товариства», де, поруч з іншими питаннями здійснення корпоративних прав акціонерами, передбачена відповідальність сторін акціонерного договору. Разом з тим, саме поняття цивільно-правової відповідальності є одним із дискусійних в теорії права. Поділяючи поняття цивільно-правової відповідальності на дві складові – це